

Щербань В.Д.

**КОНЦЕПЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-
ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ФУНКЦІОНУВАННЯ ОСІНТ У СФЕРІ
АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ**

Монографія

В. Д. Щербань

**КОНЦЕПЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ OSINT
У СФЕРІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ**

Монографія

Київ – 2020

*Схвалено Вченою радою Міжрегіональної Академії
управління персоналом 20 травня 2020 року (протокол № 4).*

Рецензенти:

Журавльов Дмитро Володимирович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, перший заступник директора Інституту права та післядипломної освіти Міністерства юстиції України;

Литвиненко Віктор Іванович – доктор юридичних наук, професор, Заслужений юрист України, головний науковий співробітник Міжвідомчого науково-дослідного центру з проблем боротьби з організованою злочинністю при РНБО України;

Недюха Микола Петрович – доктор філософських наук, доктор юридичних наук, професор, професор кафедри конституційного та міжнародного права Навчально-наукового гуманітарного інституту Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського, заслужений діяч науки і техніки України

Щербань В. Д.

Щ61 Концепція адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах України: монографія. Київ: «Видавництво Людмила», 2020. 336 с.
ISBN 978-617-7828-74-6

Монографію присвячено комплексному дослідженню актуальних теоретичних і практичних проблем адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах. У науковій роботі проаналізовано теоретико-правові основи інформаційно-правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах, здійснено характеристику особливостей цього правового явища, визначено специфіку генезису та сучасний стан. Виокремлено принципи, гарантії, адміністративно-правові форми та методи функціонування OSINT у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах. Окрему увагу у книзі зосереджено на з'ясуванні змісту адміністративних правовідносин щодо діяльності OSINT у сфері антикорупційної діяльності. З урахуванням результатів детального аналізу, названо тенденції та перспективи розвитку OSINT-розвідки у сфері забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України. Досліджено позитивний світовий та європейський досвід адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах та визначено напрями запозичення для OSINT.

Видання розраховане на науковців, викладачів, студентів, аспірантів і докторантів вищих юридичних закладів освіти, а також усіх, хто цікавиться адміністративно-правовим забезпеченням протидії корупції в правоохоронних органах.

ISBN 978-617-7828-74-6

© В. Д. Щербань, 2020

ВСТУП	5
--------------------	----------

РОЗДІЛ 1 ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ OSINT У СФЕРІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ..... 9

1.1 Наукова інтерпретація адміністративно-правового забезпечення у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах та її особливості	9
--	---

1.2 Зміст та значення адміністративно-правового забезпечення у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах	16
--	----

1.3 Специфіка і роль адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах	37
--	----

Висновки до Розділу 1	56
------------------------------------	-----------

РОЗДІЛ 2 ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ.. 58

2.1 Поняття та особливості інформаційно-правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах.....	58
--	----

2.2 Генезис регулювання інформаційно-правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах.....	76
---	----

2.3 Сучасний стан правового регулювання інформаційного забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах за національним та міжнародним законодавством.....	97
---	----

Висновки до Розділу 2	117
------------------------------------	------------

РОЗДІЛ 3 ПРИНЦИПИ, ГАРАНТІЇ, МЕТОДИ ТА ФОРМИ ФУНКЦІОНУВАННЯ OSINT У СФЕРІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ 118

3.1 Система принципів функціонування OSINT у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах	118
--	-----

3.2 Класифікація гарантій функціонування OSINT у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах	139
3.3 Адміністративно-правові форми та методи функціонування OSINT у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах	148
Висновки до Розділу 3	164

РОЗДІЛ 4 АДМІНІСТРАТИВНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ЩОДО ДІЯЛЬНОСТІ OSINT У СФЕРІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....167

4.1 Специфіка адміністративних правовідносин щодо діяльності OSINT у сфері антикорупційної діяльності	167
4.2 Взаємодія OSINT з іншими суб'єктами антикорупційної діяльності	187
4.3 Юридична відповідальність OSINT у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах	206
Висновки до Розділу 4	212

РОЗДІЛ 5 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ В ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНАХ УКРАЇНИ..215

5.1 Проблеми адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері антикорупційної діяльності та пропозиції щодо їх вирішення	215
5.2 Тенденції та перспективи розвитку OSINT-розвідки у сфері забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах України	233
5.3 Позитивний зарубіжний досвід адміністративно-правового забезпечення протидії корупції в правоохоронних органах: напрями запозичення для OSINT	240
Висновки до Розділу 5	269

ВИСНОВКИ.....280

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ304

ПЕРЕДМОВА

Корупція загальноновизнано є одним із ключових способів руйнування суспільної правосвідомості й деформації системи державної влади. Без здійснення відповідної протидії, корупція розширюватиметься, а тому антикорупційну діяльність сучасної держави потрібно виділяти як одне із її основних завдань. Поштовхом для розвитку антикорупційної діяльності в усіх напрямках і сферах життєдіяльності держави стало формування суспільного усвідомлення того, що корупція є не винятково державною проблемою, а фактором, що гальмує розвиток усього суспільства. На цьому наполягає й міжнародна спільнота, оскільки у різноманітних міжнародних рейтингах Україна вже не перший рік визнається однією із найпроблематичніших країн Європи в аспекті рівня корупції та її суспільного сприйняття. У зв'язку з цим, суттєвого значення набувають наукові праці, в яких досліджуються норми вітчизняного законодавства, що врегульовують питання запобігання та протидії корупції у різноманітних сферах, зокрема і в правоохоронній. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах повинне призупинити тенденцію щодо збільшення кількості корупційних правопорушень серед персоналу правоохоронних органів та забезпечити їх ефективну діяльність відповідно до службових обов'язків.

У нинішніх умовах корупція вимагає посилення ролі держави щодо протидії та профілактики, оскільки ця проблема у різних сферах діяльності органів державної влади набула глобальних масштабів і системного характеру. Корупція значно поширилася не лише в економічній сфері, а й серед персоналу таких державних органів, які за своїм функціональним призначенням повинні запобігати та протидіяти її проявам. Факти корупції в правоохоронних органах завжди набувають значного суспільного резонансу й підривають довіру громадян до всієї системи правоохоронних органів, на яких насамперед лежить обов'язок дотримання закону, та до несприйняття громадянами їх представників, як повноцінних представників влади та

держави. У суспільстві набувають поширення думки про те, що такі публічні службовці використовують своє службове становище для задоволення власних інтересів, а посадові обов'язки для них мають другорядне значення. Корупція в правоохоронних органах негативно впливає на результати боротьби зі злочинністю та є тим фактором, який сприяє уникненню злочинцями відповідальності за вчинені дії.

Інформація відіграє важливу роль у сучасному українському суспільстві. Громадяни, володіючи інформацією, відчують себе активними учасниками суспільно-політичного життя. Інформаційно-правове забезпечення покликане сформувати основи для вільного обміну інформацією між громадянами та державою, з метою досягнення відповідних цілей та задоволення законних інтересів усіх сторін таких правовідносин. Окрім того, це явище є характерною ознакою будь-якого розвинутого демократичного суспільства, оскільки одним із постулатів демократії є безпосередня публічність, свобода та рівність усіх, зокрема й у сфері отримання інформації.

Події, які відбулися у період з кінця 2013 до початку 2014 року та отримали назву «Революція гідності», стали відправною точкою у початку реформування національної державності. Політико-правове становище, що існувало до революційних подій у лютому 2014 року, характеризувалося високим ступенем корумпованості майже всього державно-владного апарату, кожної гілки влади та державного чи місцевого органу.

Особливої уваги заслуговують такі органи державної влади, що покликані забезпечувати правопорядок і захист прав, свобод та законних інтересів громадян. Правоохоронні органи є тією складовою частиною державної влади, де найчастіше вчиняються корупційні діяння. Суворість державного примусу, застосовуваного цими органами влади, спонукає деяких людей до вступу з ними у корупційні схеми й задоволення матеріальних інтересів певних посадових осіб правоохоронних органів. Окрім того, безпосередньо більшість посадових осіб правоохоронних органів, володіючи широкими повноваженнями, відчують всевладдя та вважають, що можуть вільно вчиняти корупційні правопорушення й збільшувати розмір власного матеріального становища або покращувати майновий стан своїх родичів та близьких.

У зв'язку з цим, а також через активну антикорупційну політику та прийняті інноваційні нормативно-правові акти, які визначили

ефективні напрями запобігання та протидії корупції, необхідно детальніше розглянути такий вид забезпечення здійснення цього завдання, як інформаційно-правовий. Інформаційно-правове забезпечення протидії корупції є складним багатоаспектним явищем і необхідним інструментом у виведенні нашої країни з глибокої кризи. Саме тому необхідно встановити основи понятійно-категоріального апарату цього явища та визначити сутність й особливості, що характеризують його як самостійний засіб запобігання та протидії корупції.

Незважаючи на те, що нині у нашій державі залишається не так багато людей, які живуть в інформаційному вакуумі, не користуються всесвітньою мережею Інтернет, не є користувачами соціальних мереж, не взаємодіють із різноманітними інформаційними технологіями, технології OSINT, однак, все ще залишаються невідомими широкому загалу. В усьому світі розвідка з відкритих джерел є важливою та неодмінною складовою діяльності правоохоронних органів, зокрема й тих, які здійснюють антикорупційну діяльність. Водночас для України OSINT є інститутом, який лише стає складовою правоохоронної діяльності, проте розвивається поки що переважно у діяльності приватних компаній, в оборонній сфері, у діяльності журналістів та різноманітних громадських організацій тощо.

Звернення до адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері антикорупційної діяльності засвідчило, що це питання характеризується чималою кількістю проблем. Передусім, у вітчизняному законодавстві відсутнє визначення поняття «OSINT» та споріднених до нього понять, таких, як «розвідка з відкритих джерел». Також вітчизняним законодавцем у законодавстві про інформацію не встановлено, які джерела є відкритими. Аналіз у цій роботі засвідчив, що у законодавстві, яке урегульовує функціонування суб'єктів антикорупційної діяльності, відсутні спеціальні норми, які урегульовують проведення розвідки з відкритих джерел такими органами. Окрім того, досвід зарубіжних держав свідчить про те, що у багатьох державах світу для регламентації проведення OSINT прийнято спеціальне законодавство. Тобто, з одного боку сучасний стан адміністративно-правового забезпечення функціонування OSINT у сфері антикорупційної діяльності характеризується наявністю великої кількості проблем, а з іншого – наявні позитивні тенденції щодо подальшого впровадження розвідки з

відкритих джерел у діяльність таких органів. Уже нині спостерігається збільшення зацікавленості в OSINT журналістами та громадськими активістами, так і аналітиками спецслужб, адже OSINT має очевидні переваги перед збором інформації з обмеженим доступом. Окрім цього, така інформація не потребує одержання спеціального досвіду, зазвичай її викладають для загального доступу самі об'єкти розвідки.

ЗАГАЛЬНІ ОСНОВИ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ OSINT У СФЕРІ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1 Наукова інтерпретація адміністративно-правового забезпечення у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах та її особливості

Корупція загалом є одним із ключових способів руйнування суспільної правосвідомості й деформації системи державної влади. Без здійснення відповідної протидії корупція розширюватиметься, а тому антикорупційну діяльність сучасної держави потрібно виділяти як одне із її основних завдань. Поштовхом для розвитку антикорупційної діяльності в усіх напрямках і сферах життєдіяльності держави стало формування суспільного усвідомлення того, що корупція не є винятково державною проблемою, це фактор, що гальмує розвиток усього суспільства. На цьому наполягає й міжнародна спільнота, оскільки у різноманітних міжнародних рейтингах Україна вже не перший рік визнається однією із найпроблематичніших країн Європи в аспекті рівня корупції та її суспільного сприйняття. У зв'язку з цим, особливо важливими є наукові праці, в яких досліджуються норми вітчизняного законодавства, що врегульовують питання запобігання та протидії корупції у різноманітних сферах, зокрема, і в правоохоронній. Удосконалення адміністративно-правового забезпечення у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах повинне призупинити тенденцію щодо збільшення кількості корупційних правопорушень серед персоналу правоохоронних органів та забезпечити їх ефективну діяльність відповідно до службових обов'язків.

У нинішніх умовах корупція вимагає посилення ролі держави щодо протидії та профілактики, оскільки ця проблема у різних сферах діяльності органів державної влади набула глобальних масштабів і системного характеру. Корупція суттєво поширилася не лише в економічній сфері, а й серед персоналу таких державних органів, які за своїм функціональним призначенням повинні запобігати та про-

тидіяти її проявам. Факти корупції в правоохоронних органах завжди набувають значного суспільного резонансу й підривають довіру громадян до всієї системи правоохоронних органів, на яких насамперед лежить обов'язок дотримання закону, та до несприйняття громадянами їх представників, як повноцінних представників влади та держави. У суспільстві ширяться думки про те, що такі публічні службовці використовують своє службове становище для задоволення власних інтересів, а посадові обов'язки для них мають другорядне значення. Корупція в правоохоронних органах негативно впливає на результати боротьби зі злочинністю та є тим фактором, який сприяє уникненню злочинцями відповідальності за вчинені дії.

Умови, які сприяють скоєнню корупційних правопорушень у правоохоронних органах є різноманітними. Чимало науковців вказують на необхідність удосконалення систем попередження та запобігання корупції серед працівників правоохоронних відомств, створення належних умов проходження служби, перспектив кар'єрного зростання, підвищення престижу служби, гарантій соціального захисту, а також провадження ефективної антикорупційної політики. Одним із основних джерел втілення антикорупційної політики є її адміністративно-правове забезпечення, змістом якого є сукупність нормативно-правових актів та механізмів їх застосування. Тому вдосконалення адміністративно-правового забезпечення у сфері антикорупційної діяльності у правоохоронних органах доречно віднести до пріоритетних напрямів діяльності держави, що дасть змогу запобігти та протидіяти корупції серед відповідних співробітників. Цим і обумовлена актуальність обраної теми дослідження.

Питання сутності та значення адміністративно-правового забезпечення у сфері антикорупційної діяльності в правоохоронних органах нині неодноразово досліджувалось у вітчизняній науці. Особливу увагу вчених привертають питання як законодавства в антикорупційній сфері, так і відповідні проблеми у межах окремих правоохоронних органів. Основу цього дослідження склали роботи таких учених, як: В. А. Бабич, М. Ю. Бездольний, Є. А. Бовкун, В. Д. Гвоздецький, Ю. В. Дем'янчук, Д. Г. Заброда, З. Р. Кісіль, О. В. Клок, І. В. Коруля, В. О. Лисенко, В. В. Мастицький, Є. В. Невмержицький, С. С. Рогульський, Є. Д. Скулиш, Р. М. Турчак, С. О. Шатрава та багатьох інших. Однак, з огляду на те, що за-